

POLEMIKA

DVE METAFIZIČNI STALIŠČI V SODOBNI TEORIJI DRŽAVE IN PRAVA

Naša družbena, posebno pravna veda je obremenjena v glavnem z dvema, za nas nesprejemljivima koncepcijama, od katerih ena je pozitivizem, druga pa psevdomarksistični dogmatizem. Na stališču pozitivizma je v novejši buržoazni pravni znanosti normativistična pravna šola, katere utemeljitelj je Hans Kelsen in ki je imela močan vpliv na sedanjo generacijo naših najvidnejših pravnikov, psevdomarksistični dogmatizem pa je do nedavna prodiral v našo pravno vedo preko sovjetske pravne vede, posebno preko sovjetske teorije države in prava. Za obe vrsti pravnega pojmovanja je značilno metafizično absolutiziranje države in prava v samostojno, od družbenoekonomskega dogajanja bolj ali manj neodvisno kategorijo.

Metafizično pojmovanje prava kot absolutno samostojnega sveta pravnih norm, ki je povsem neodvisen od družbenega dogajanja, je značilno za tista zgodovinska obdobja, ko vladajoči razredi niso več zainteresirani na razvoju družbenih odnosov in jim gre le še za to, da za vsako ceno utrde in zavarujejo svoje gospodarske in politične pozicije. V fevdalni dobi je takšno prizadevanje vladajočega razreda izražalo teokratično pojmovanje države in prava, v buržoazni družbi pa ga izraža pozitivizem na področju pravne vede, ki je dobil v normativizmu svojo najbolj dosledno in najbolj logično obliko. Normativizem tako dosledno pojmuje absolutno samostojnost pravnih norm, da si tudi pri vprašanju o nastanku prava pomaga s hipotezo o nekakšni pranormi. Pravo je za normativistično teorijo primarnega značaja z ozirom na državo, ki je le pravni red, organiziran v času in prostoru. Na tak način je po tem pojmovanju tudi država kot organizirani svet pravnih norm popolnoma odmaknjena od družbene resničnosti in stoji nad njo.

Tudi sovjetska pravna veda je danes usmerjena k podobnemu metafizičnemu absolutiziranju države in prava, ki je značilno za vse družbene sisteme v stagnaciji. Tam že nekaj časa proglašajo teorijo države in prava za vodilno družbeno vedo in znani sovjetski teoretik A. I. Denisov je nedavno zapisal, da postaja marksistična (seveda sovjetska) teorija države in prava v prehodnem obdobju od kapitalizma v komunizem izključno gospodujoča znanost in da je v Sovjetski zvezi takšna postala že davno.¹ To povzdigovanje teorije države in prava v gospodujočo družbeno vedo izvira iz sodobne državno-kapitalistične, birokratične stvarnosti v Sovjetski zvezi, je ideološki izraz te stvarnosti in pragmatistično povzdiguje državo v silo nad družbo tudi na tem, pravnoznanstvenem področju prav tako, kakor jo povzdiguje Kelsenov normativizem. Že to dejstvo samo kaže, da izvirata birokratični etatizem in njegov pravnoznanstveni izraz (teorija države in prava je v prehodnem obdobju iz kapitalizma v komunizem izključno gospodujoča veda) in pa Kelsenov normativizem (popolno izoliranje prava in države od družbenogospodarske baze in pojmovanje prava kot primarnega faktorja v odnosu do države) iz podobnih družbenih razmer. Današnja sovjetska znanost pojmuje državo

¹ Sovjetskoje gosudarstvo i pravo št. 9/1950, str. 14.

pragmatistično in oportunistično; očiten znak takšnega pojmovanja je Stalina revizija klasičnega nauka o odmiranju države, Denisovljeva proglasitev teorije o državi in pravu za izključno gospodujočo družbeno znanost je le logično nadaljevanje te revizije. Kelsenovo pojmovanje prava in njegovega razmerja do države je v bistvu tudi pragmatistično in oportunistično, ko istoveti državo z normativnostjo in na ta način teoretično opravičuje vsakršno ravnanje vladajočega razreda, samo če je v skladu s čisto formalističnimi zahtevami tzv. pravne kontinuitete. Politični smoter obeh pravnih pojmovanj je isti: obe branita eksploatatorski družbeni in politični red. Sovjetski etatizem brani pravnopolitično nadstavbo državnega kapitalizma, Kelsenov normativizem pa moderno buržoazno državo, katere družbenoekonomska osnova se naglo razvija — tudi v državni kapitalizem. Iz podobnih družbenoekonomskih razmer se porajajo podobne ideologije: meščanska pravna znanost podpira državno oblast buržoazije s teorijo o čisti pravni normi, sovjetska pa utrjuje vladavino velikodržavne birokracije tudi s povzdigovanjem svoje teorije o državi in pravu v gospodujočo družbeno vedo. Pri tem se v obilni meri poslužuje citatov iz del klasikov marksizma in jih spreminja v psevdomarksistične dogme.

Ker gradimo našo pravnopolitično nadstavbo v pogojih in s perspektivo socializma in brezrazredne družbe, nam moreta biti obe, iz drugačnih družbenih osnov izrastli koncepciji — pozitivizem prav tako kakor psevdomarksistični dogmatizem — le ovira pri teoretičnem proučevanju naše stvarnosti. Naša družbena veda bo morala zato razčistiti mnoga osnovna vprašanja, ker se bo že ob njih treba spoprijeti z obema, naši stvarnosti tujima ideologijama. Nekatera teh vprašanj je načel Berislav Perić v svoji drobni razpravi »Predmet teorije države i prava«, objavljeni v četrti številki časopisa za teorijo družbenih in prirodoslovnih ved »Pogledi 53«, ki ga izdaja »Društvo nastavnika sveučilišta, visokih škola i saradnika naučnih ustanova u Zagrebu«. Perićeva razprava načinja tri taka vprašanja, in sicer vprašanje o tzv. filozofiji prava, o sistemu teorije države in prava in o klasifikaciji družbenih in pravnih ved. Na osnovi navedene razprave bi hotel spregovoriti o teh vprašanjih zato, da bi pokazal na njihov pomen za našo družbeno in pravno vedo.

Obstoj teorije prava kot samostojne znanstvene discipline utemeljuje avtor s potrebo po posplošujoči pravni vedi, ki naj odgovori na vprašanje, kaj je pravo kot tako in kaj je kot socialni faktor. Teorija države in prava pa nima legitimacije za svoj samostojni obstoj le v potrebi po nekakšni posplošujoči disciplini na področju pravne vede, temveč ji daje takšno legitimacijo v prvi vrsti predmet njenega znanstvenega prizadevanja, ki je pravnopolitična nadstavba družbe, torej nesporno del objektivne stvarnosti. Če bi utemeljevali teorijo države in prava le s potrebo po posplošujoči znanstveni disciplini, bi jo spreminjali v nekakšno filozofijo države odnosno filozofijo prava v smislu tzv. posebne filozofije. Kaže, da se avtor zavzema za prav takšno filozofijo, ko pravi, da naj bo filozofija prava osrednji in najpomembnejši del splošne teorije prava, ki naj posreduje široko zajeto spoznanje osnovnih pojmov v zvezi s pravom in z državo, tisto spoznanje, ki je logična predpostavka vsem drugim pravnim pojmom.² Prav z ostvaritvijo te zamisli

² »Teorija prava ne daje čitavo saznanje o pravu u kvantitativnom smislu, nego daje samo bitno i temeljno, u kvalitativnom smislu. Taj se dio unutar prava može s mnogo opravdanja nazvati ‚filozofijom države i prava‘, jer se

pa bi se vrnila na koncepcijo posebnih filozofij kot »filozofskega« nadaljevanja znanosti, s katero je marksizem upravičeno obračunal. Zahtevo po filozofiji prava bi bilo zato treba preveriti predvsem z vidika tega dognanja marksistične teorije. Pseudomarksističnega dogmatizma se namreč ne bomo osvobodili s tem, če enostavno ignoriramo ali pa odklanjamo posamezna dognanja dialektičnega in zgodovinskega materializma, marveč šele tako, če bomo ta dognanja preverjali na vseh področjih družbene in znanstvene prakse in odklonili le ona, ki jih bo demantirala ta praksa sama. Engelsove misli o razmerju med filozofijo in znanostjo pa družbena in znanstvena praksa ne samo ne demantirata, marveč sta jo od časov, ko je bila izrečena, nešteto krat potrdili.³ Naš boj proti pseudomarksističnemu dogmatizmu — če pri tem nočemo zapasti v kabinetni revizionizmu — mora biti istoveten z bojem za razvijanje marksistične teorije; vsako novo dognanje na katerem koli področju znanosti razvija in spopolnjuje marksistično teorijo, vsaka nova spopolnitev marksistične teorije pa daje nov polet znanstvenemu prizadevanju. Drugače tudi ne more biti, kajti marksistična teorija bi nehala biti nauk o najsplošnejših zakonih razvoja v naravi, družbi in mišljenju, če bi se izolirala od tekočih znanstvenih spoznanj, znanost pa bi se odrekla svoji najmočnejši filozofski opori, če bi se zaprla pred živim, razvijajočim se, ustvarjalnim marksizmom.

Nasproti Peričevi tezi o filozofiji prava kot osrednjem in najpomembnejšem delu teorije države in prava je zato treba postaviti tezo o empiričnem, z vsemi dognanji sodobne znanosti podprtem proučevanju pravnopolitične nadstavbe. Ta zahteva nikakor ne zmanjšuje vloge in pomena marksistične filozofije na področju pravne vede, treba je pa tudi tu postaviti vprašanje o razmerju med filozofijo in znanostjo in na to vprašanje odgovoriti. Načelno je nanj odgovoril Milovan Djilas, ko je dejal, da je »boj za uporabo dialektičnega in zgodovinskega materializma kot metode na vseh področjih znanosti in kulture, boj za odkrivanje konkretnih zakonitosti v posameznih vejah znanosti in kulture, kot manifestacije splošne zakonitosti v naravi in družbi«. ⁴ Za teorijo države in prava se to pravi, da ne kaže oživljati nekakšne posebne »filozofije države in prava«, marveč da je treba proučevati konkretne, zgodovinsko dane, bodisi pretekle bodisi v današnjem svetu obstoječe države in pravne sisteme. Le s takšnim proučevanjem bo teorija države in prava odkrivala tiste zakonitosti, v katerih se na področju pravne politične nadstavbe manifestirajo splošne zakonitosti družbenega razvoja in bo s temi svojimi dognanji bogatila marksistično misel. Potreba po proučevanju konkretne države in prava postane posebno očitna ravno v zvezi s problematiko države in prava v prehodnem obdobju. To problematiko bo teorija države in prava zmogla le, če bo črpala material iz sodobne, konkretne družbenopolitične stvarnosti.

Naloga teorije države in prava je tedaj v tem, da z vsemi pripomočki sodobne znanosti proučuje predmet svojega znanstvenega prizadevanja, ne pa

time pruža šire zahvačena spoznaja osnovnih pojmov u vezi s pravom i državom, koja je logička pretpostavka svim ostalim pravnim pojmovima. Filozofija prava bila bi tako jezgro, najvredniji dio opće teorije prava.«

³ F. Engels, Ludwig Feuerbach in konec klasične nemške filozofije, CZ 1949, str. 38—59.

⁴ Komunist št. 1/1950, CZ str. 25.

da odgovarja na vprašanja, kaj je pravo kot tako in kaj je kot socialni faktor.⁵ Pravo je socialni faktor, t. j. družbenozgodovinska kategorija. Vprašanje o pravu »kot takem« postavlja to družbenozgodovinsko kategorijo izven družbe in njene zgodovine in jo spreminja v metafizično, nezgodovinsko kategorijo. V teoriji države in prava zato ne gre za »pravo kot tako«, marveč za proučevanje konkretnega, zgodovinsko danega prava, ki je nujen proizvod družbenega dogajanja; gre za to, da se ugotovi, kako se splošne in najsplošnejše zakonitosti družbenega razvoja izživljajo na področju konkretne, zgodovinsko dane pravopolitične nadstavbe. Temeljno dognanje, do katerega se je družbena veda dokopala s pomočjo materialističnega pojmovanja zgodovine, govori o tem, da ni družbe, gospodarstva, države, prava »kot takih«, marveč da so le konkretne, zgodovinsko dane družbe, gospodarstva, države, prava itd. itd. Prav na te konkretne, zgodovinsko dane države mora biti usmerjeno znanstvenoraziskovalno delo teorije države in prava, ker bi se sicer ta znanstvena disciplina izgubila v sferah čiste metafizike. Če že govorimo o bistvu države in prava kot cilju znanstvenega prizadevanja na področju pravne vede, potem je to res samo cilj — v smislu asimptotičnega približevanja k absolutni resnici.

Spričo usmerjenosti teorije države in prava na konkretne, zgodovinsko dane državne in pravne sisteme pa nastane vprašanje o razmejitvi med to znanstveno disciplino na eni in pa posebnimi pravnimi vedami na drugi strani, in sicer tistimi, ki proučujejo pozitivno pravo (ustavno, civilno, upravno, kazensko pravo itd.), prav tako kakor tistimi, ki proučujejo državo in pravo preteklih obdobij (pravnozgodovinske discipline). To razmejitev narekuje razmerje med splošnimi in posebnimi kategorijami na področju pravopolitične nadstavbe. Vsak pojav v objektivni stvarnosti (prirodi in družbi) je združitev splošnega, posebnega in posameznega. Država in pravo sta v tistih svojih pojavnih oblikah, ki se bolj ali manj zakonito pojavljajo v vseh zgodovinsko danih državah in pravnih sistemih, splošna kategorija pravopolitične nadstavbe. Na te splošnosti je usmerjeno znanstvenoraziskovalno delo teorije države in prava, medtem ko so posebne pravne vede usmerjene na posebne in posamezne manifestacije, pojavnne oblike države in prava. Ta usmerjenost na splošne manifestacije države in prava daje teoriji države in prava značaj splošjujoče znanosti.

Pomembno vprašanje, ki se ga Perić v svoji razpravi samo dotika in ki je pri nas skoraj povsem neobdelano, je vprašanje o sistemu teorije države in prava. Sistem katerekoli znanstvene discipline, ki je ob enem tudi predmet študija na visokih šolah, oblikujeta v glavnem dva osnovna faktorja: notranja, organska struktura predmeta, njegova notranja logika, in pa pedagoške potrebe, pri čemer mora biti prvi faktor prevladujoč. Sistem teorije države in prava naj tedaj izraža notranjo strukturo svojega predmeta, pravopolitično nadstavbo, njeno notranjo logiko, in naj od te strukture odstopi le tam, kjer to narekujejo tehtni pedagoški in metodični oziri. Tako na primer govori enotnost predmeta teorije države in prava proti delitvi te znanstvene discipline na dva, med sabo le slabo povezana in močno samostojna dela, na teorijo

⁵ »Dok se kod pojedinih nauka postavlja pitanje, što pravo sada traži ili, što je pravo jednom tražilo od odredjenih adresata, uopćavajućom disciplinom — teorijom prava — mi tražimo odgovor na pitanje: što je pravo kao takvo, što je ono kao socijalni faktor.«

države in teorijo prava. Takšno sistematiko bi upravičevali res samo zelo tehtni pedagoški razlogi, ki pa ne obstoje. Vsako trganje države od prava bo študenta pravnika prej navajalo na formalizem in prakticizem, kakor pa na materialistično in dialektično razumevanje pravnopolitične nadstavbe, v katero bo predvsem usmerjeno njegovo poznejše bodisi teoretično, bodisi praktično delo. Kolikor bi se zedinili na enotno obravnavanje teorije države in prava, bi bilo treba temeljito revidirati ves dosedanji sistem te discipline in ga čimbolj vskladiti z notranjo strukturo predmeta. Da dosedanji sistem teorije države in prava ni vsklajen z notranjo strukturo predmeta, kaže že dejstvo, da ni enotnega stališča o tem, ali se naj posamezna vprašanja obravnavajo v teoriji države ali pa v teoriji prava. Tako se na primer v učbeniku prof. dr. Lukića »Materijal za izučevanje teorije države i prava« obravnava poglavje o pravnem razlikovanju med zakonodajo, upravo in sodstvom v okviru teorije o državi, medtem ko bi po mnenju prof. dr. Kušēja spadala ta vprašanja v okvir teorije o pravu.⁶

Tega in podobnih mejnih problemov sploh ni mogoče rešiti s stališča dualističnega pojmovanja države in prava. Pri nas sicer ni načelnega spora o tem, da sta država in pravo enotna kategorija družbenozgodovinske stvarnosti. Toda, mar ne govori ločeno obravnavanje teorije države in teorije prava za to, da pri našem monističnem pojmovanju te družbenozgodovinske kategorije nismo dosledni? Ugotovitev enotnosti države in prava ne bi smela ostati samo deklarativna, marveč bi se morala izraziti v samem sistemu teorije države in prava. Tudi normativistična pravna šola je zavrnila dualizem med državo in pravom, vendar pa je njen monizem idealističen, ker je zanjo pravo v odnosu do države temeljni, primarni faktor (osnovna norma). Zato je s tega, normativističnega stališča pravilno, če Kelsen v svoji »Splošni teoriji prava in države« obravnava najprej pravo kot primarni, osnovni faktor, nato pa šele državo kot njegovo personifikacijo. Če je s stališča idealističnega monizma pravilno, da normativizem najprej in prvenstveno obravnava teorijo prava, pa obratna razporeditev snovi sama po sebi še ne izraža materialističnega monizma. S stališča materialističnega monizma ne gre za vprašanje o primarnosti države in sekundarnosti prava, marveč za spoznanje enotnosti države in prava in odvisnosti te družbene zgodovinske kategorije v zadnji instanci od ekonomske baze družbe. To spoznanje bi moralo dobiti v našem sistemu teorije države in prava večji poudarek, kakor pa ga ima do sedaj.

Potem ko je Perić ugotovil posplošujoči značaj teorije prava in ko je opozoril na to, da je treba sistematično znanstveno spoznavati osnovne in splošne pojme, ki so v zvezi s pravom in državo, terja za to znanstveno disciplino v odnosu do drugih pravnih disciplin izjemni položaj. Teorija prava naj postane vodilna disciplina na področju pravne znanosti.⁷ Zdi se, da je takšno reklamiranje vodilne vloge tvegana stvar, ker načenja vprašanje o hierarhiji, t. j. o nadrejenosti in podrejenosti med posameznimi vedami. To vprašanje pa ne more ostati omejeno zgolj na pravno vedo, marveč zadeva vse znanosti, sistem celotnega znanstvenega spoznavanja objektivne stvarnosti, prirode in družbe. Tu se pa postavlja vprašanje nekoliko drugače: ne

⁶ Arhiv za pravne i društvene nauke št. 4/1952, str. 498.

⁷ »Budući, da teorija prava postiže saznanje osnovnih i općih pojmova, moguće joj je, da zauzme prema ostalim naukama prava izuzetan položaj: ona postaje r u k o v o d e ć a nauka u čitavoj pravnoj znanosti.«

gre namreč za ugotavljanje kakršnekoli hierarhije v sistemu znanosti, marveč gre za klasifikacijo znanosti, t. j. za razmejitev posameznih znanstvenih disciplin z ozirom na njihove predmete, ki so deli enotnega materialnega sveta (prirode in družbe), so zaradi te enotnosti med seboj sorodni ter prehajajo drug v drugega.⁸ Iz materialne enotnosti sveta pa sledi, da posamezne vede, ki proučujejo dele tega enotnega sveta, ne morejo biti v razmerju nadrejenosti in podrejenosti v tem smislu, da bi katerikoli teh disciplin šla vodilna vloga nad drugimi. Kar velja za klasifikacijo celotnega znanstvenega prizadevanja, velja prav gotovo tudi za klasifikacijo družbenih in pravnih ved. Tudi tu ni nobenega tehtnega razloga za to, da bi katerokoli znanstveno disciplino postavljali v izjemni položaj nasproti drugi in ji pripisovali vodilno vlogo.

Če je že treba ugotavljati nekakšno hierarhijo na področju družbenih ved, potem je to upravičeno edinole z ozirom na tisto »hierarhijo«, ki resnično obstoji med predmeti družbenih oziroma pravnih ved in ki izvira iz svojstvenega razmerja med splošnimi, posebnimi in posameznimi kategorijami na področju družbenozgodovinske stvarnosti. Shema takšne »hierarhije« bi bila naslednja:

1. Zgodovinski materializem kot marksistična sociologija, ki proučuje splošne zakonitosti družbenega razvoja;

2. teorija države in prava, ki proučuje posebne pojavne oblike družbenozgodovinske stvarnosti — pravopolitično nadstavbo in njen osrednji element v razrednih družbah, državo in pravo — v teh posebnih pojavnih oblikah pa predvsem tiste splošnosti, ki so značilne za vsako državo in pravo;

3. posamezne, bodisi pravnozgodovinske, bodisi pozitivnopravne znanstvene discipline, ki proučujejo konkretne države in pravne sisteme, oziroma pravne panoge, kot posamezne, specifične pojavne oblike tiste splošne kategorije, ki se imenuje država in pravo.

Samo takšna »hierarhija« družbenih oziroma pravnih ved, ki v zadnji instanci zopet izvira iz materialne enotnosti sveta, je utemeljena in upravičena. Če teorija države in prava proučuje in ugotavlja splošne zakonitosti države in prava, ji to še ne daje vodilnega položaja nad drugimi pravnimi disciplinami. Takšna vloga ji ne gre zlasti zaradi tega, ker tudi splošne, posebne in posamezne kategorije v objektivni stvarnosti niso v razmerju nadrejenosti in podrejenosti. Splošno, posebno in posamezno je v svetu (v prirodi in družbi), zaradi tega pa tudi v človekovem spoznavanju v neločljivi medsebojni zvezi. Tudi iz tega sledi, da na področju pravne vede ne more biti nobena disciplina v izjemnem položaju, marveč da so vse v razmerju prirejenosti. Naloga vsake izmed njih je, da daje na svojem področju konkretne rezultate, ki so enako pomembni za znanost in za družbeno prakso.

Misel o izjemnem položaju, o vodilni vlogi teorije države in prava se je v Sovjetski zvezi pojavila kot pravnoteoretični izraz državnotektonične stvarnosti, normativistično absolutiziranje države in prava pa izvira iz družbene osnove, ki se tudi razvija v državni kapitalizem. Nikakor ne pripisujem Peričevi zahtevi po izjemnem položaju teorije prava v sistemu pravne vede iste motive, ki so A. I. Denisova vodili do podobnega stališča, saj v naši stvarnosti takšni motivi z vsakim dnevom bolj izgubljajo svojo gospodarsko in

⁸ F. Engels, Dialektika prirode, Kultura 1950, lat. str. 198—199.

družbenopolitično oporo. Videti pa je, da vsebuje njegova razprava nekatere elemente normativistične pravne šole. Ti elementi so: izključno poudarjanje teorije prava, iskanje bistva prava »kot takega« in reklamiranje izjemnega položaja za teorijo prava na področju pravne vede.

Iz tega pa nikakor ne sledi, da moramo normativistično teorijo v celoti zavrniti, kakor to zahtevajo sovjetski avtorji, in pa da bi se od nje ne mogli ničesar naučiti. Nasprotno, prav zaradi tega, ker je ta teorija z vso doslednostjo usmerjena samo v svet pravne norme, je uspela izoblikovati zelo natančno pravno mišljenje in sklepanje, pravno logiko in pravno tehniko. Ta stran normativizma je tisto njeno »racionalno jedro«, ki ga kaže resno proučiti in sprejeti v našo pravno vedo vse, kar je uporabno, in tega ni malo. Zavreči pa moramo pozitivistično filozofsko izhodišče, kakor tudi družbenopolitične konsekvence normativistične pravne šole, ki so zelo blizu etatistični, velikodržavni struji, ki je zavladala v današnji sovjetski pravni vedi. S takšnim kritičnim delom se bomo osvobajali obeh tradicionalnih smeri, ki še obremenjujeta našo pravniško misel, buržoaznega pozitivizma prav tako kot primitivnega psevdomarksističnega dogmatizma, kajti obe smeri znanstvenega prizadevanja sta docela tuji naši stvarnosti, t. j. socializmu in našim potrebam, ki jih ne omejujejo niti razredni niti kastni interesi. Gotovo je, da nam more biti pri tem našem naporu glavno izhodišče edino le marksistična teorija, ki se mora — kolikor je ne razumemo dogmatično — tudi sama neprestano razvijati in spopolnjevati. To spopolnjevanje marksistične teorije se ne vrši v njej in zaradi nje same, temveč v zvezi z vedno novimi in novimi dognanji ne samo na področju znanstvenega prizadevanja, marveč tudi na področju družbene prakse človeštva. Naša pravna veda more pomembno prispevati k temu, če se bo lotila takšnih in podobnih problemov, ki jih načenja Peričeva drobna razprava in ki niso še prav nič obdelani. To delo ne bo le v korist nam samim, temveč bo koristilo tudi socialističnemu razvoju v svetu.

Dr. Jože Goričar

LIKOVNA UMETNOST

OB TRATNIKOVI MONOGRAFIJI

Habent sua fata libelli... Že pred dobrima dvema desetletjema, ob Tratnikovi petdesetletnici so pripravljali ilustrirano monografijo, ki naj bi bila zajela bogato življenjsko delo tega nenavadnega umetnika. Iz načrtov žal ni bilo nič: že določeni pisec, tenkočutni umetnostni zgodovinar Stanko Vurnik je še mlad umrl in ta prepotrebna knjiga ni izšla. Dvajset let in še več je minulo, da smo končno le dobili to monografijo. Taka je usoda umetnikov malega naroda.

Skrajni čas je bil že, da je ta knjiga zagledala beli dan; čeprav kasno, je izšla še pravi čas, da nam v podobi in besedi predstavi moža, ki v zgodovini slovenske upodabljaajoče umetnosti našega stoletja pomeni eno centralnih osebnosti, ki nam velja za povezovalca dveh obdobj in začetnika novih prizadevanj.